
Κριτική της παράστασης

Στέλλα Χαχάλη

25/12/2015

“Εμείς, τα παιδιά του εγώ...”

Το Θέατρο “Άττις- Νέος Χώρος” φιλοξενεί το δραματοποιημένο μυθιστόρημα του Γεβγκένι Ζαμιάτιν *Εμείς* σε σκηνοθετική υπογραφή του Σάββα Στρούμπου. Ένα φουτουριστικό θρίλερ των σοβιετικών χρόνων διαμορφώνει ένα δυστοπικό και αποστειρωμένο σκηνικό, το οποίο αναπαρίσταται σε μια εικαστική-σκηνική σύνθεση. Ερμηνευτικό κλειδί του έργου είναι τα καλλιτεχνικά έργα του Μάλεβιτς που επιβάλλουν έναν καθαρά εξπρεσιονιστικό τόνο μέσα από την έκφραση μιας συνεχούς συναισθηματικής αγωνίας. Η παράσταση αποτελεί ένα καλλιτεχνικό μανιφέστο και δοκιμάζει τα όρια της πρόσληψης των θεατών αλλά και τις δυνάμεις των υποκριτών, που καλούνται να ενσαρκώσουν τα ιδιόρρυθμα μέλη ενός αυταρχικού μονοκράτους.

Ο Γεβγκένι Ζαμιάτιν θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς της μετα-επαναστατικής περιόδου. Παρότι ήταν στρατευμένο μέλος των Μπολσεβίκων και υποστηρικτής της Οκτωβριανής Επανάστασης, στην συνέχεια αντιστάθηκε στο καταπιεστικό και δεσμευτικό σύστημα της λογοκρισίας που υποβλήθηκε. Από αυτό το δυστοπικό μυθιστόρημα εμπνεύστηκε τόσο ο Τζωρτζ Όργουελ για την συγγραφή του «1984», όσο και ο Άλντους Χάξλεϋ για το «Θαυμαστός Καινούριος Κόσμος». Η φουτουριστική εξύμνηση των βιομηχανικών νεωτερισμών αποδεσμεύει την εικονοποιία από λυρικά ξεσπάσματα και επιβάλλει μια σχεδόν βίαιη αντιπαραδοσιακότητα. Αυτή η τέχνη προσλαμβάνεται από τους ίδιους τους δημιουργούς της, που είναι βαθύτατα επηρεασμένοι από τον κονστρουκτιβισμό, ως ένα ακόμη μέσο παραγωγής.

Στο Μονοκράτος κυριαρχεί συγκεντρωτικά ο Ευεργέτης, ενώ οι ρομποτοποιημένοι υπήκοοι φέρουν τα ονόματα γραμματικών και αριθμητικών κωδικών, καθώς τείνουν όλοι προς μια τελειοποιημένη

ομοιομορφία, που έχει επιβληθεί από πολύπλοκους μηχανισμούς ιδεολογικής χειραγώγησης. Οι ελευθερίες έχουν οικειοθελώς παραδοθεί, ο αυτοματισμός της εργασίας έχει επιβληθεί και τα μέλη αυτού του καπιταλιστικού και τεχνολογικού πλανήτη δεν έχουν ψυχή. Οι σχέσεις διαμορφώνονται βάσει του μηχανισμού της παραγωγικότητας και της ανταπόδοσης ανάγοντας τον ωφελιμισμό σε υπέρτατη αξία όλων των συνδεδεμένων αριθμών. Η ατμόσφαιρα της συνεχούς παρακολούθησης και επιτήρησης συμπληρώνεται από τις ιμπεριαλιστικές προσπάθειες του διαστημόπλοιου «Αφομοιωτή» να επεκταθεί και σε άλλους πλανητικούς τόπους. Τι γίνεται όμως όταν ο υποταγμένος και συμμορφωμένος συστημικά D-503 αρχίζει να ερωτεύεται την επαναστατική I-330; Η ανατροπή της εφησυχασμένης και αυτοματοποιημένης ζωής του τον ωθεί στην ανακάλυψη ότι πάσχει λόγω ύπαρξης «ψυχής». Ο ήρωας δοκιμάζεται έτσι από πρωτόγνωρες καταστάσεις: φόβος, πόθος και ερωτική υποταγή, ενώ ανατρέπονται οι θεσμοποιημένες και μαθηματικοποιημένες του αξίες. Μέσα σε αυτό το προσωπικό κολαστήριο προβάλλει η ριζοσπαστική I-330 για να μεταδώσει με την αφοβία της μια διονυσιακή μανία, μακριά από κοινωνικές αναστολές. Ο εξόριστος έρωτας και η Φαντασία θα επαναφέρουν μια υποψία ελευθερίας. Αλλά πόσο εύκολη είναι μια επανάσταση στην Μονοκρατορία του ολοκληρωτισμού και τα καταστολής;

Αυτό όμως που καθιστά την σκηνοθεσία του Στρούμπου ιδιαίτερα ευφυή είναι το ότι επεξεργάστηκε εννοιολογικά το κείμενο επιλέγοντας ως μεθοδολογικό εργαλείο μια άλλη εικαστική γλώσσα, τον σουπρεματισμό του Μάλεβιτς. Έτσι, κατορθώνει να δραματοποιήσει ένα λογοτεχνικό κείμενο όχι μονάχα μέσα από τα θεατρικά σκεύη, αλλά από τα εικαστικά σκεύη της ζωγραφικής. Με αυτόν τον πειραματισμό επιτυγχάνει μια ιδιαίτερη κειμενική επεξεργασία στα πλαίσια της σύγκρισης, όπου τα μέσα έκφρασης και οι τρόποι ερμηνείας σκοπίμως συμπλέκονται για να παράγουν ένα σύνθετο αποτέλεσμα. Ο σουπρεματισμός δεν είναι βέβαια μια τυχαία μεθοδολογική επιλογή. Σε αυτό το κίνημα προτάσσεται η αναπαράσταση της καθαρής αίσθησης του καλλιτεχνικού υποκειμένου (εγώ). Το πιο χαρακτηριστικό έργο του Μάλεβιτς είναι το «Black Square». Το μαύρο τετράγωνο στο άσπρο φόντο υπήρξε η πρώτη μορφή της έκφρασης της μη-αντικειμενικής αίσθησης: τετράγωνο = αίσθηση, άσπρο φόντο = το «Τίποτα», αυτό που είναι έξω από την αίσθηση. Αυτή η εξύμνηση του καλλιτεχνικού υποκειμένου συνδέεται παραστασιακά με το

εγώ τον υπηκόων του μονοκράτους, που αδυνατούν να συνάψουν μεταξύ τους σχέσεις. Αυτή η νεόκοπη αίσθηση ρυθμού δίδεται στο έργο τόσο με την χρήση γεωμετρικών σκευών -μνεία στα έργα του Μάλεβιτς, όσο και με την ενδυματολογία των υποκριτών, όπου κυριαρχούν οι γραμμές. Η ελευθερία στην ποιότητα της γραμμής ήταν αυτό που ενδιέφερε πρωτίστως τον Μάλεβιτς. Τα γεωμετρικά αυτά σχήματα και οι κώδικες μέσα στο παραστασιακό σύμπαν μετατρέπονται ενίοτε σε μουσικά όργανα, σε μέσα προπαγάνδας ακόμη και σε λαιμητόμο.

Η θεατρική ομάδα Σημείο Μηδέν αναπαριστά αυτήν την δυστοπική πολιτεία αριστοτεχνικά. Η Έλλη Ιγγλίζ, η οποία συνθέτει και την μουσική, που συντελεί καταλυτικά στην δημιουργία μιας κοσμογονικής ατμόσφαιρας, είναι εξαιρετική στον ρόλο της αφηγήτριας. Η ερμηνεία της και ο πολυλειτουργικός της ρόλος εισάγουν τον θεατή στο σύμπαν του αυταρχικού μονοκράτους. Ο Δαβίδ Μαλτέζε, ο οποίος επιμελείται και μέρος της σκηνικής σύνθεσης ενσαρκώνει εκπληκτικά τον υποταγμένο υπήκοο, που παγιδεύεται στα προτάγματα του Ευεργέτη από την μια και από την άλλη από έναν πρωτόγνωρο και ανεξέλεγκτο έρωτα. Οι εκφραστικές εναλλαγές που επιτυγχάνει και η σχεδόν παραληρηματική του ένταση επισφραγίζουν τις απαιτήσεις των συγκρουσιακών σκέψεων και αισθημάτων του ήρωα. Ο Δημήτρης Παπαβασιλείου ως Ευεργέτης μεταμορφώνεται αριστοτεχνικά σε μια ανέκφραστη συστημική μάσκα, ενώ η Έβελυν Ασουάντ ενσαρκώνει την υποταγμένη υπήκοο με εκφραστική τόλμη και με φωνητική μαεστρία. Δυναμική κινησιολογικά ήταν η Ελεάνα Γεωργούλη παρότι κάποιες κινήσεις της παραμένουν αμετάφραστες σημειολογικά και δημιουργούν μια εκφραστική παραφωνία.

Μια πειραματική παράσταση υψηλών απαιτήσεων φιλοξενείται στο Νέο Χώρο του θεάτρου Άττις και απεικονίζει μια θραυσματική μελλοντολογική σύλληψη μέσα από διαφορετικά εκφραστικά μέσα. Η κοινωνία της ιδιώτευσης και της εξατομίκευσης, της συντριβής κάθε συλλογικότητας, της αυτοματοποίησης και του απειλητικού ελέγχου συνιστά το δυστοπικό σύμπαν που διαμορφώνεται στην θεατρική σκηνή. Το μονοκράτος έχει μονάχα ανθρώπους χωρίς ιδιότητες, χωρίς πάθη και αισθήματα. Τι θα γίνει όμως όταν τα εξασθενημένα και απειωράριθμα «εγώ» έρθουν σε σύγκρουση με ένα αδύναμο αλλά αδιάσπαστο «εμείς»; Η

παράσταση καταθέτει μια πολύ ενδιαφέρουσα αισθητική και ιδεολογική τοποθέτηση μέσα από μια άρτια καταρτισμένη ομάδα.